

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH

2018, tom 49, s. 139–154

<https://doi.org/10.7163/SOW.49.9>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl

Rozwój obszarów wiejskich w oparciu o ideę tworzenia wiosek tematycznych

Development of rural areas based on the idea of creating thematic villages

Anna PODOLSKA

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Architektury Krajobrazu
ul. Grunwaldzka 55, 50-357 Wrocław
anna.podolska@upwr.edu.pl

Zarys treści: W ostatnich latach wiele polskich sołectw poszukuje możliwości rozwoju w sektorze pozarolniczym w oparciu o zasoby przyrodnicze czy kulturowe, w które bogaty jest region. Coraz częściej pomysł nie dotyczy jedynie pojedynczego gospodarstwa, ale angażuje szerszą społeczność, dając jej możliwość zarobkowania i integracji. Jednym ze sposobów wykorzystania lokalnego zasobu jest opracowanie indywidualnej oferty, która będzie motorem rozwoju turystyki wiejskiej, opartej na idei wiosek tematycznych. Wsie z motywem przewodnim to innowacyjny sposób na ożywienie gospodarki wiejskiej oraz zapewnienie mieszkańcom wsi alternatywnych źródeł dochodu. W ramach projektu społeczność lokalna uczy się współpracy, dbania o własne sołectwo i wspólnie tworzy markę miejscowości, często przy tym tworząc produkty lokalne. Badania przedstawione w artykule dotyczą ok. 80 dolnośląskich wsi, które obrały motyw przewodni do tworzenia indywidualnej oferty turystycznej. Podjęte przez autorkę analizy koncentrowały się na zagadnieniach powstawania wsi tematycznych w aspekcie ich specjalizacji, aktualnego stadium rozwoju, różnorodności proponowanych ofert, w tym organizacji imprez cyklicznych.

Słowa kluczowe: odnowa wsi, wioski tematyczne, rozwój obszarów wiejskich.

Wstęp

W ostatnich latach obszary wiejskie w Polsce uległy zauważalnym zmianom. Przekształcenia dotyczą zarówno kierunków produkcji rolniczej, jak również intensyfikacji pozarolniczych form działalności gospodarczej (Warmińska i Dąbrowska 2009). Zakłada się, że w przyszłości wielu mieszkańców peryferyjnych obszarów wiejskich nie będzie w stanie utrzymać się z działalności rolniczej. Ratunkiem dla spadku dochodów z rolnictwa może być wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, ze szczególnym naciskiem na ochronę różnorodności kulturowej i przyrodniczej (Wilkin 2005). Odpowiedzią na wymienione problemy jest idea odnowy wsi. Jej głównym celem jest poszukiwanie koncepcji rozwojowych zgodnych ze specyfiką przyrodniczą, społeczną, gospodarczą i kulturową. Istotne jest, aby

były one oparte na lokalnych zasobach i zachodziły przy udziale lokalnych społeczności (Wilczyński 2003; Idziak i Wilczyński 2013).

Jak słusznie zauważa O. Wolski i Ł. Sykała (2016), odnowa wsi w Polsce już od kilkunastu lat jest ważnym elementem rozwoju obszarów wiejskich na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim. Jest to zespół działań praktycznych, które czerpią z dorobku i wiedzy różnych nauk. Z punktu widzenia socjologii odnowa wsi ma istotny wpływ na rozwój i aktywizację społeczności lokalnych (Kaleta 2007), natomiast w ujęciu geograficznym nawiązuje do koncepcji rozwoju obszarów wiejskich, związanej z modernizacją rolnictwa, funkcjami wsi i ogólnym jej rozwojem (Wolski i Sykała 2016 za Wilson 1999; Chigbu 2012). Za priorytetowy cel odnowy wsi należy również uznać poszukiwanie odrębności i niepowtarzalności architektoniczno-przestrzennej. Jest ona zatem doskonałym narzędziem wobec wielowymiarowego kryzysu obszarów wiejskich, który doprowadził do „umiastowienia” wsi i uprzemysłowienia rolnictwa. Skutkiem tego jest zanik indywidualnego charakteru oraz tożsamości wsi i związana z tym degradacja krajobrazu kulturowego (Szczepańska i Wilkaniec 2017). Odpowiedzią na powyższe problemy mogą być wsie tematyczne, które wraz ze zrównoważonym rozwojem wymieniane są przez R. Wilczyńskiego i W. Idziaka (2013) jako ostatni etap odnowy wsi, w którym nadal istotna jest aktywizacja społeczeństwa wiejskiego oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Wioski tematyczne stwarzają nowe możliwości zarobkowania poza rolnictwem i choć często nie przynoszą one zbyt dużych zysków (przede wszystkim na początku działalności), pozwalają na integrację mieszkańców i ożywienie miejscowości (Czapiewska 2012). Wioska tematyczna to także sprawdzony i skuteczny sposób na aktywizację i pobudzanie rozwoju obszarów wiejskich, które – położone często na terenach peryferyjnych – mają mniejsze szanse na rozwój wielofunkcyjny i w momencie odchodzenia od gospodarki rolnej mogą stać się przykładem degradacji społecznej i ekonomicznej regionu (Duczkowska-Małysz 2007). Wioska tematyczna to sposób na lokalną aktywność i pracę wpisującą się w rozwój ekonomii społecznej, prowadzącą do ożywienia gospodarki wiejskiej (Czapiewska 2012). Jak dowodzą badania prowadzone w pierwszych austriackich wioskach tematycznych, wieś specjalizująca się w określonej dziedzinie, w porównaniu z innymi wsiami o podobnym charakterze, odnosi większe sukcesy na wielu płaszczyznach (*dorf-stadterneuerung.at*). Temat bierze się zwykle z tego, co dla wsi jest charakterystyczne i co ją może wyróżnić na tle innych miejscowości. Ta wydobyta i opracowana w indywidualną ofertę specyfika może stanowić podstawę do rozwoju wsi i ochrony jej unikalnych zasobów, które utworzą oryginalny produkt turystyczny. Szansą na zachowanie tradycyjnego charakteru wsi jest także wdrażana od niedawna w Polsce Sieć Najciekawszych Wsi, zainspirowana francuską Siecią Najpiękniejszych Wsi Francji. Celem powstania Sieci jest stworzenie możliwości zachowania we wsi jej charakterystycznych elementów dziedzictwa kulturowego oraz utworzenie na ich bazie produktu turystycznego, który pomoże w rozwoju miejscowości (Wilczyński 2012; Niedźwiecka-Filipiak 2016). Nad tą inicjatywą pieczę sprawuje Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi utworzona w 2013 r. W jej skład wchodzi 45 gmin wiejskich i miejskich, które wymieniają się doświadczeniami, wiedzą i praktyką w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Celem porozumienia PSORW jest upowszechnianie odnowy wsi jako procesu rozwoju obszarów wiejskich polegającego na wykorzystaniu ich zasobów oraz wzmacnianiu wiejskich społeczności lokalnych (https://pl-pl.facebook.com/pg/PSORW/about/?ref=page_internal).

W artykule podjęto problematykę roli i znaczenia wiosek tematycznych dla rozwoju obszarów wiejskich. Celem opracowania jest zaprezentowanie zasobów lokalnych regio-

nu stanowiących dziedzictwo materialne, społeczne i przyrodnicze, które dzięki pomysłowości mieszkańców może stać się produktem turystycznym i przyczynić się do ożywienia gospodarczego regionu.

Stworzono bogatą bazę danych wsi, które postanowiły wdrożyć ideę wiosek tematycznych w swoim sołectwie. Ponadto zapoznano się z programem oferowanym przez poszczególne wsie, rozpoznano ich etap rozwoju oraz inspiracje, które dyktowały rozbudowanie oferty pobytowej. Założono również sprawdzenie aktywności poszczególnych wiosek tematycznych, etapu ich rozwoju i form oferowanych atrakcji. Dokonano także próby wstępnego określenia, w jaki sposób działania mieszkańców mogą wpływać na rozwój danego sołectwa i czy jest on zgodny z tradycją tego obszaru i nie wpłynie negatywnie na jego dalszy rozwój. Analizę przeprowadzono na terenie województwa dolnośląskiego w 2016 r. i uzupełniono ją o dane z pierwszego kwartału 2017 r. W celu jak najdokładniejszego oszacowania liczby obecnie funkcjonujących wiosek tematycznych korzystano z różnych źródeł informacji dostępnych w lokalnych grupach działania (LGD) czy fundacji ekologicznej „Zielona Akcja”. Ponadto wszystkie dane weryfikowano wiosną 2017 r. poprzez przeprowadzenie wywiadów z liderami wiejskimi. Mimo wszystko istnieje ryzyko pominięcia części funkcjonujących wsi, ponieważ nie istnieje wspólna baza danych, która mogłaby precyzyjnie wykazać ich stan.

Idea powstania wiosek tematycznych

Robocza definicja wsi tematycznej przedstawiona została w raporcie przygotowanym pod kierunkiem J. Brunmayera (Idziak 2011). Określa się nią wieś, której rozwój podporządkowany jest wiodącej idei, tematowi przewodniemu, dzięki któremu staje się ona jedyna w swoim rodzaju i rozpoznawalna. Jest to sposób na tworzenie, przy minimalnych nakładach, nowej oferty wsi, której główne działania skierowane są na doznania, edukację i twórczość.

Wioski tematyczne zaczęły powstawać w pierwszej połowie lat 90. XX w. (Idziak 2008, 2012), ale największy ich rozwój w Europie przypadł na początek XXI w. Pierwsze tego typu inicjatywy powstały w Dolnej Austrii (Chojnacka-Ożga i Ożga 2014). W Polsce wioski tematyczne są zjawiskiem stosunkowo nowym. Pierwsze z nich pojawiły się w województwie zachodniopomorskim w 2000 r. (Dąbrowski i Idziak 2008). Jest to inicjatywa wywodząca się z turystyki wiejskiej, coraz popularniejszej formy wypoczynku w krajach Unii Europejskiej (Waciegą 2011), która może stanowić alternatywne źródło dochodu dla mieszkańców terenów wiejskich. Oferta wiosek tematycznych często powstaje w oparciu o lokalną infrastrukturę turystyczną – gospodarstwa agroturystyczne, szlaki turystyczne, obiekty rekreacyjne itp. (Chojnacka-Ożga i Ożga 2014). Jak zauważa W. Idziak (2004), wioska tematyczna jest przedsięwzięciem interdyscyplinarnym, będącym przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin naukowych, m.in. organizacji i zarządzania, teorii polityki, filozofii, psychologii społecznej czy socjologii. Zarówno sam proces tworzenia, jak i późniejsze funkcjonowanie takich wiosek wpisują się w proces odnowy wsi, dążący do poprawy jakości życia mieszkańców i dostosowania wsi do zmieniających się warunków życia i gospodarowania (Waciegą 2011).

Wieś tematyczna nie ma szansy funkcjonować prawidłowo, jeżeli nie będą do niej przekonani sami mieszkańcy. To oni są najważniejszym podmiotem, zaangażowanym

w tę inicjatywę, lecz do skutecznego jej uruchomienia niezbędna jest także pomoc zewnętrzna w postaci wiedzy eksperckiej i funduszy. Dość często mieszkańcy wsi nie zdają sobie sprawy z potencjału miejsca, w którym na co dzień żyją. Nie dostrzegają jego walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, dlatego pozytywne spojrzenie osoby z zewnątrz, która pomoże dostrzec mieszkańcom na nowo walory swoich miejscowości, jest tu bardzo potrzebne.

Proces tworzenia wioski tematycznej można podzielić na kilka etapów (na podstawie: Idziak 2008):

- chęć zmian – tworzenie grupy inicjatorów;
- szukanie pomysłu na specjalizację – badanie potencjału miejscowości; w niektórych przypadkach może to być reinterpretacja posiadanych zasobów (Idziak 2009);
- określenie głównego motywu specjalności – „mapa myśli” (szukanie połączeń wybranego słowa z innymi – skojarzenia). Określenie strefy wiedzy, doznań i twórczości w związku z obranym motywem;
- poszukiwanie liderów (wewnątrz miejscowości) i sprzymierzeńców zewnętrznych (ekspertów, studentów);
- ustalenie planu rozwoju wsi tematycznej (na okres ok. 2 lat). Rozpowszechnienie wybranej specjalizacji poprzez imprezę (np. festyn, festiwal, targ). Formalizacja działalności (założenie stowarzyszenia, fundacji). Opracowanie oferty bazującej na wiedzy, doznaniach i twórczości;
- ukazanie tematyczności w przestrzeni wsi poprzez wzbogacenie jej wyglądu o motywy przewodnie (rośliny, rzeźby itp.), tablice informacyjne, gry terenowe – zaproszenie do zabawy, przygód i przeżywania emocji.

Rozwój turystyki związanej z powstaniem wioski tematycznej, przynajmniej w początkowej fazie jej rozwoju, w mniejszym stopniu pociąga za sobą potrzebę tworzenia miejsc noclegowych, usług gastronomicznych czy infrastruktury. W związku z czym trudno byłoby w tym przypadku mówić o turystyce masowej, jaką obserwuje się np. w miejscowościach nadmorskich, które wg kryterium dochodów własnych na jednego mieszkańca są w ścisłej czołówce najbogatszych jednostek terytorialnych w Polsce (Kłoczko-Gajewska i in. 2015). Jednak z punktu widzenia rozwoju obszarów wiejskich, inicjatywy te są istotnym wkładem w promocję i aktywizację regionu.

Wsie z motywem przewodnim na Dolnym Śląsku

Na Dolnym Śląsku pierwsze wioski tematyczne powstały w 2008 r. Do roku 2012 były to pojedyncze inicjatywy, a ich bardziej intensywny wzrost zanotowano w 2013 r. (16 wsi) i 2015 r. (17 wsi). Obecnie jest to zjawisko coraz bardziej popularne, dlatego co roku takich inicjatyw przybywa.

Pierwsza wioska na Dolnym Śląsku, stworzona przez samych mieszkańców w 2010 r., to Spytków – *Wieś czarów i magii*. Pozostałe powstały przy współpracy stowarzyszeń bądź fundacji. Jedne z pierwszych wiosek tematycznych, licznie powstałych w latach 2010–2014, zlokalizowane są w Dolinie Baryczy. Są to przede wszystkim sołectwa, które zgłosiły się do konkursu na „Najaktywniejsze Sołectwo w Dolinie Baryczy” organizowanego przez LGD „Partnerstwo dla Doliny Baryczy”. Wsie te zostały zrzeszone na serwisie internetowym (www.aktywni.barycz.pl), stworzonym z myślą o aktywnych mieszkańcach z Doliny

Baryczy, chcących działać na rzecz swojej wsi oraz regionu, chętnych integrować się z innymi sołectwami poprzez wymianę doświadczeń oraz promować swoją indywidualną ofertę wsi wśród reszty społeczeństwa. Informacje zawarte w serwisie dotyczą opisu zabytków, przyrody oraz proponowanej oferty. Ponadto dodawane są zdjęcia i opisy aktualnych wydarzeń oraz zapowiedzi kolejnych imprez. Serwis działa na zasadzie rankingu, w którym rywalizują ze sobą najaktywniejsze wsie. Spośród 10 najaktywniejszych sołectw komisja co roku wybiera finalistów konkursu na „Najaktywniejsze Sołectwo w Dolinie Baryczy”.

Bardzo duży udział w tworzeniu wiosek tematycznych na Dolnym Śląsku w latach 2012–2015 miała fundacja ekologiczna „Zielona Akcja” z Legnicy, która organizowała szereg szkoleń i warsztatów w ramach projektu „Wioski z Pomysłem”. Miał on na celu wsparcie sołectw w zakresie tworzenia wiosek tematycznych oraz zachęcanie do rozwijania przedsiębiorczości i nawiązywania współpracy pomiędzy innymi wioskami tematycznymi z regionu. Program szkolenia obejmował (<http://www.wioskizpomyslem.pl/index.php/o-projekcie>):

- warsztaty, na których uczono jak należy przygotować lokalne przedsięwzięcia ekonomii społecznej;
- konkurs na „Najciekawsze lokalne przedsięwzięcia ekonomii społecznej”; nagrodę stanowiło zapewnienie środków finansowych na wdrożenie planu inicjatyw wsi tematycznej dla 18 stowarzyszeń;
- pomoc merytoryczną oraz wdrażanie wybranych przedsięwzięć;
- specjalistyczne szkolenia na edukatora dziedzictwa przyrodniczo-kulturalnego wsi oraz promocji;
- specjalistyczne szkolenia nt. tworzenia partnerstw międzysektorowych;
- przygotowanie ulotek dla konkretnych wsi tematycznych.

Wsie, które uczestniczyły w szkoleniu, zostały umieszczone w serwisie na stronie <http://www.wioskizpomyslem.pl/>. Informacje tam zawarte dotyczą przygotowanych przez nie ofert pobytowych.

Kolejne dwie wioski położone w gminie Przemków powstały w ramach projektu Stowarzyszenia Miłośników Przyrody „Amazonka” – „Przemkowskie przedsiębiorcze wsie szansą rozwoju regionu”, dofinansowanego ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, pod okiem specjalisty z zakresu rozwoju i promocji wsi Krzysztofa Szustki.

Wioski tematyczne na Dolnym Śląsku nie są zrzeszone w jednym miejscu, nikt na bieżąco nie rejestruje ich powstania ani nie pilotuje dalszego funkcjonowania, dlatego zebrane w artykule informacje o ich liczbie mogą nie być pełne. W niniejszym artykule uwzględniono aktywne wsie o wypracowanej ofercie i sprecyzowanym kierunku rozwoju, które zrzeszone są w czterech serwisach internetowych prowadzonych przez: „Zieloną Akcję” <http://www.wioskizpomyslem.pl/>, Stowarzyszenie „Partnerstwo dla Doliny Baryczy” <http://aktywni.barycz.pl/pages/wioski-z-pomyslem-11>, LGD „Kraina Wzgórz Trzebnickich” <http://www.krainawzgorz.pl/wsie-tematyczne>, LGD „Partnerstwo Izerskie” <http://wioski.lgdpartnerstwoizerskie.pl/oferty-tematycznych-wsi-pogorza-izerskiego/>, a także te, o których autorka dowiedziała się z innych źródeł, m.in. z podróży studyjnych po Dolnym Śląsku organizowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego. Wsie tematyczne z terenu działania LGD „Kraina Wzgórz Trzebnickich” i LGD „Partnerstwo Izerskie” powstały w dużej mierze w wyniku współpracy z Fundacją „Zielona Akcja”. W ramach projektu „Izerski model przedsiębiorczości społecznej jako metoda rozwoju stowarzyszeń i wsi tematycznych” realizowanego 01.05–01.12.2015 r. z Programu Funduszy Inicjatyw

Obywatelskich, 10 izerskich wiosek mogło uczestniczyć w szeregu szkoleń i warsztatów, które prowadzili przedstawiciele „Zielonej Akcji”. Natomiast duża część wsi z obszaru LGD „Kraina Wzgórz Trzebnickich” uczestniczyła w opisanym wcześniej Programie „Wioski z Pomysłem”. Pod koniec 2016 r. wszystkie sołectwa (15) z gminy Dzierżonów wzięły udział w warsztatach dotyczących stworzenia na ich terenie wiosek tematycznych. Efektem końcowym było opracowanie Programu rozwoju i promocji wsi tematycznej. I choć każda z nich taki program opracowała, wybierając tym samym indywidualną specjalizację, to większość z nie odważyła się jeszcze na upublicznienie swojej oferty osobom z zewnątrz.

Przedstawione poniżej funkcjonujące wsie tematyczne na Dolnym Śląsku zostały podporządkowane pod konkretne LGD (tab. 1). Z danych wynika, że na 22 lokalne grupy działania, 14 z nich ma na swoim terenie wsie tematyczne. Niemniej z rozmów z liderami wiejskimi wynika, że nie w każdym przypadku grupy te angażują się w tworzenie takich inicjatyw, często nawet nie wiedzą o ich istnieniu.

Tabela 1. Liczba wiosek tematycznych na Dolnym Śląsku z przynależnością do odpowiednich LGD

LGD	Liczba wiosek tematycznych
Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Ducha Gór	0
Partnerstwo dla Doliny Baryczy	13
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Kwiat Lnu	0
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Szlakiem Granitu”	0
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Starorzecze Odry	0
Fundacja „Kłodzka Wstęga Sudetów” – Lokalna Grupa Działania	4
Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Partnerstwo Kaczawskie”	4
Lokalna Grupa Działania na rzecz zrównoważonego rozwoju gmin Kąty Wrocławskie, Kobierzycy, Siechnice, Żórawina – Lider A4	1
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Integracja Turystyka”	0
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wrzosowa Kraina”	16
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Gromnik	1
Lokalna Grupa Działania „Ujście Baryczy” Gmina Góra – Niechlów – Wąsosz	1
Stowarzyszenie „Ślężanie – Lokalna Grupa Działania”	1
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Łęgów Odrzańskich”	2
Lokalna Grupa Działania „Partnerstwo Sowiogórskie”	15
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania – Partnerstwo Izerskie	12
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Kraina Wzgórz Trzebnickich	11
Lokalna Grupa Działania Dobra Widawa	0
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Q wsi”	0
Fundacja „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich”	1
Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Bory Dolnośląskie	1
Stowarzyszenie Kraina Lasów i Jezior – Lokalna Grupa Działania	0
RAZEM	83

Źródło: opracowanie własne.

Liczba wiosek tematycznych

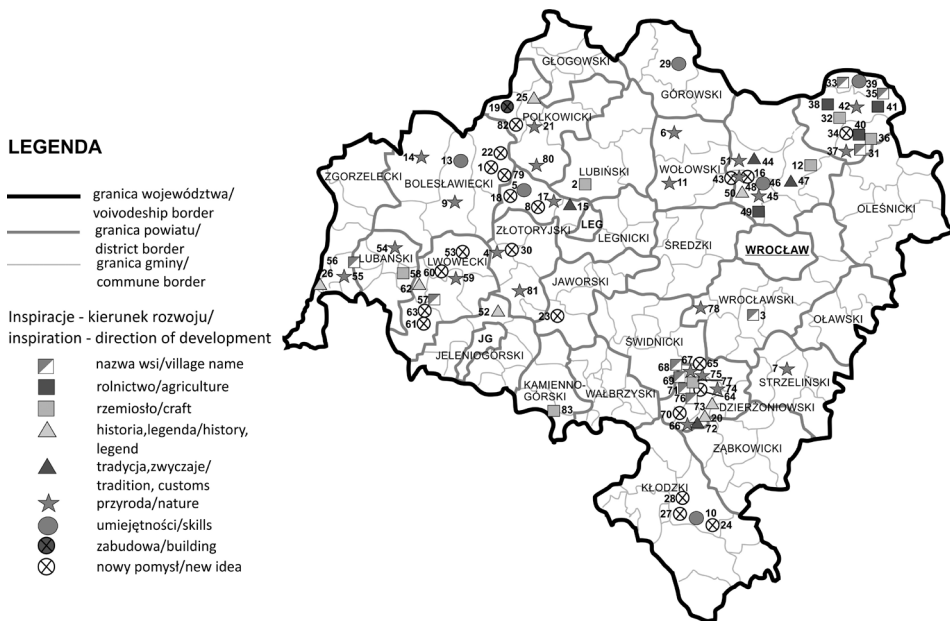
Na Dolnym Śląsku zidentyfikowano od 2013 r. do pierwszego kwartału 2017 r. 83 wioski tematyczne. Można stwierdzić, że jest to żywiołowe zjawisko, na które od kilku lat panuje duża moda. W 2013 r. zanotowano powstanie 12 takich inicjatyw (Podolska 2014), z czego cztery powstały w Dolinie Baryczy, kolejne cztery w powiecie bolesławieckim, a pozostałe pojedynczo w powiatach: wołowskim, polkowickim, górowskim, lubińskim. W tym samym roku 21 kolejnych wiosek było w planach, z czego 11 z ziemi kłodzkiej, którym narzucono z góry specjalizację, nie rozpoczęła do dzisiaj swojej działalności, natomiast kolejne 10 działa z różnym efektem. Wynika z tego, że wioska jedynie wówczas ma szansę na rozwój, jeżeli kierunek specjalizacji obierze sama lub przynajmniej będzie do niego mocno przekonana. Natomiast wsie sterowane przez osoby z zewnątrz, najczęściej nie podejmują samodzielnych działań.

W pierwszym kwartale 2016 r. autorka ponownie zrobiła rozeznanie w powyższym temacie. Z dostępnych danych zidentyfikowano 62 wsie tematyczne, które rozproszone są nierównomiernie w granicach województwa. Najwięcej jest ich w północnej i zachodniej części Dolnego Śląska, w powiatach milickim, trzebnickim, następnie bolesławieckim i lwóweckim, a także polkowickim i kłodzkim (Podolska i Niedźwiecka-Filipiak 2016). Pod koniec 2016 r. do tego spisu doszło jeszcze 15 sołectw z gminy Dzierżonów, które obecnie są na etapie wdrażania swoich pomysłów.

Specjalizacja

Elementy bazujące na zasobach danej miejscowości, tj. układy przestrzenne, krajobraz, zabudowa, folklor, rękodzieło, żywność i kuchnia regionalna, święta lokalne, techniki uprawy i hodowli bydła stanowią zarówno trzon produktu turystycznego (Cichowska 2011), jak również mogą stać się świetną inspiracją do stworzenia na ich bazie wsi tematycznej (Idziak 2008). Jest to wówczas „bezpieczna” inspiracja dla zachowania tożsamości wsi.

Specjalizacje badanych wsi w dużej mierze wzorują się na powyższych zasobach miejscowości. Można je pogrupować w 3 kategorie: 1) powiązane z materialnymi elementami krajobrazu wiejskiego: rolnictwo, przyroda ożywiona i nieożywiona, zabudowa; 2) powiązane z niematerialnymi wartościami wsi: nazwa wsi, rzemiosło, historia/legendy, tradycje, umiejętności mieszkańców oraz 3) niepowiązane z krajobrazem wiejskim i zasobami miejscowości: nowy pomysł (Podolska i Niedźwiecka-Filipiak 2016). Najczęściej inspiracją na tematyczność wsi badane miejscowości zaczerpnęły z przyrody (24 wsie) oraz był to nowy pomysł (21), dość często specjalizację rozwijano na bazie nazwy miejscowości (10), a także historii (8) czy dawnym rzemiosłem (7), tylko w jednym przypadku inspiracją była zabudowa historyczna (ryc. 1).

Ryc. 1. Rozmieszczenie wsi tematycznych wraz z obraną specjalizacją

Źródło: opracowanie na podstawie: A. Podolska i I. Niedźwiecka-Filipiak (2016), uzupełnione i rozszerzone.
Location of thematic villages along with selected specialization

Source: own compilation based on: A. Podolska and I. Niedźwiecka-Filipiak (2016), completed and expanded.

1 – Borówki, *Wioska darów lasu*, 2 – Bukowna, *Wiesz świętojańska*, 3 – Chrzanów, *Wioska ostrego smaku*, 4 – Czaple, *Wioska piasku i kamienia*, 5 – Czernikowice, *Wioska chleba*, 6 – Domanice, *Wioska bzu* (gm. Wińsko), 7 – Gościęcice, *Kraina smakowitego kasztana*, 8 – Konradówka, *Rogata wieś*, 9 – Kraśnik Dln, *Wioska sześciu zbóż*, 10 – Krosnowice, *Wioska talentów*, 11 – Krzydłina Wlk, *Wiesz pełna natury*, 12 – Kuźniczysko, *Wioska ognia i wody*, 13 – Lipiany, *Wioska smaków*, 14 – Ławszowa, *Leśna wieś nad kwisą*, 15 – Miłkowice, *Wioska kolejarzy*, 16 – Morzęcin Mały, *Wioska smaku ze szpinaku*, 17 – Niedźwiedzice, *Wioska bociana*, 18 – Osetnica, *Wiesz tajemniczych ogrodów*, 19 – Ostaszów, *Wioska w dechę*, 20 – Owiesno, *Wiesz okrągłego zamku*, 21 – Parchów, *Wioska nietoperzy*, 22 – Pasternik, *Wioska wiatru*, 23 – Radzimowice, *Góra sztuki życia*, 24 – Romanowo, *Zakręcona wieś*, 25 – Sierszowice, *Wioska odkrywców*, 26 – Spytków, *Wiesz czarów i magii*, 27 – Stary Wielisław, *Rowerowa wieś*, 28 – Szalejów Dolny, *Wioska retro*, 29 – Wierzowice Małe, *Leśna wieś zabawy*, 30 – Wojcieszyn, *Wioska don Kichota*, 31 – Bukowice, *Wioska drewna*, 32 – Duchowo, *Wiesz wiatru*, 33 – Dziadkowo, *Wioska leśnych dziadów*, 34 – Dziewiętlin, *Wioska zmysłów*, 35 – Kolęda, *Wioska dobrych życzeń*, 36 – Lędzina, *Wioska smaków i rzemiosła*, 37 – Łazy, *Wioska ziołowa*, 38 – Miłostawice, *Wioska owocowych smaków i miłych ludzi*, 39 – Pakosławsko, *Wioska wielu talentów*, 40 – Pierstnica, *Wioska truskawki*, 41 – Potaszna, *Wioska końska*, 42 – Ruda Miłicka, *Wioska ptasia*, 43 – Bagno, *Wioska chleba i ziół*, 44 – Borówek, *Wiesz rolnictwa i tradycji*, 45 – Gołędzinów, *Jarzębinowa wieś*, 46 – Kuraszków, *Wiesz ludzi z pasją*, 47 – Marcinowo, *Tętni życiem na ludo*, 48 – Osola, *Wiesz lasów i grzybów*, 49 – Pęgów, *Truskawkowa wieś naturalnie aktywna*, 50 – Rościławice, *Wioska słoneczników*, 51 – Strupina, *Różana wieś*, 52 – Chrośnica, *Wioska barwnych wątków*, 53 – Grudza, *Wioska pełna kolorów*, 54 – Henryków Lubański, *Cisowa kraina*, 55 – Mała Wieś Górna, *Dolina nocnych duszków*, 56 – Mikułowa, *Wioska Mikołajów*, 57 – Nagórze, *Na-górze*, 58 – Olszyna Dolna, *Wioska na stole*, 59 – Pławna, *Wioska izerskich Odkrywców*, 60 – Płóczki Górne, *Kraina leśnych skrzatów*, 61 – Proszowa, *Wioska pozytywnej energii*, 62 – Proszówka, *Wioska Gryfa*, 63 – Rębiszów, *Wioska wędrowców/w podtytule „Polną drogą do siebie”*, 64 – Dobrocin, *Wioska bajek i legend*, 65 – Jędrzejowice, *Wioska aktywnego wypoczynku*, 66 – Jodłownik, *Wioska leśnych przygód*, 67 – Kielczyn, *Wioska czereśniowa*, 68 – Książnica, *Wioska otwartej książki*, 69 – Mościsko, *Wioska mostów*, 70 – Myśliszów, *Podniebna wieś*, 71 – Nowizna, *Wiesz dobrych win*, 72 – Ostroszowice, *Wioska artystycznych tradycji*, 73 – Piława Dol., *Wiesz magicznego kamienia*, 74 – Rostocznik, *Dolina 6 stawów*, 75 – Tuszyn, *Wiesz w cieniu starych drzew*, 76 – Uciechów, *Wioska dobrego humoru*, 77 – Włóki, *Tkacka wieś*, 78 – Domanice, *Wioska uśmiechu i kwitnących lilaków* (gm. Miętków), 79 – Modła, *Wioska pełna tajemnic*, 80 – Raków, *Wioska wśród zieleni*, 81 – Rzeszówek, *Wioska wśród lasów*, 82 – Wilkocin, *Wioska Czerwonego Kapturka*, 83 – Chelmsko śląskie, *Wiesz tkaczy*.

Powyższy wykaz obrazuje, jak różna może być specjalizacja wsi tematycznej. Przemysłany temat przewodni jest bardzo istotny, gdyż to na nim będzie budowana dalsza oferta miejscowości, tworzone będą pamiątki regionalne czy produkt bądź święto lokalne, które staną się indywidualną ofertą turystyczną. Ważne, aby do ich utworzenia wykorzystać przede wszystkim umiejętności i talenty mieszkańców bazujące na tradycji, kulturze, historii. Mogą być one wykorzystane w różnorodnej formie, m.in. warsztatów, gier terenowych czy produktów lokalnych, które staną się podstawą produktu turystycznego (Łebek-Obrycka i Prokopowicz 2011). Ważnym elementem tworzenia specjalizacji w znacznej części wiosek są walory środowiska przyrodniczego, na bazie których oferowane są różne formy edukacji przyrodniczej, m.in. wędrówki szlakami przyrodniczymi, questy (tzw. „wyprawy odkrywców” – edukacyjne gry terenowe wykorzystujące lokalne dziedzictwo kulturowe, przyrodnicze i historyczne), ścieżki zmysłów czy warsztaty i pogadanki.

Jeżeli motywy na specjalizację są irracjonalne, niepodtrzymujące tradycji ani miejscowej kultury i wręcz wprowadzające obce elementy w istniejącą tkankę wiejską, należy zastanowić się nad sensem funkcjonowania takiej wioski, aby nie zatracić jej autentyczności. Na szczęście nowe pomysły oferowane przez dolnośląskie wsie tematyczne nie są zagrożeniem dla ładu przestrzennego tych miejscowości. I choć na „nowym” motywie inspirowane aż 25% badanych miejscowości, są to głównie inspiracje z natury zachęcające do aktywnego odpoczynku i doceniania piękna krajobrazu i jego zasobów, które nie wprowadzają obcych form w obecne zagospodarowanie. Przykładem może być Pasternik – *Wioska Wiatru*, której oferta dotyczy klimatu i pogody. Zjawiska te pomagają zrozumieć odpowiednio dobrane gry i zabawy, ścieżka edukacyjna czy ogródek meteorologiczny, w którym przeprowadzane są symulatory zjawisk i doświadczenia.

Aktywność w miejscowościach tematycznych – oferta na zewnątrz

Aktywność wiosek tematycznych można oszacować poprzez atrakcje, jakie proponują w opracowanej przez siebie ofercie. Może być on skierowana do turysty indywidualnego lub do grup zorganizowanych. Najczęściej założenie wioski tematycznej jest dodatkowym zajęciem mieszkańców **wsi**, którzy często pracują także zawodowo. Dobrym rozwiązaniem w takiej sytuacji może być oferta pobytowa „na telefon” – płatna dla większych grup zorganizowanych (ok. 15 osób), natomiast dla osób indywidualnych często bezkosztowa. Dla tych drugich oferowane są atrakcje, które nie wymagają przewodnika ani innej osoby specjalnie zaangażowanej, tj. ścieżki edukacyjne, ścieżki zmysłów, geocaching czy questy.

Badane miejscowości tematyczne można podzielić ze względu na rodzaj i jakość oferowanych atrakcji na kilka typów:

- z rozbudowaną ofertą zewnętrzną, działające prężnie – Spytków, Borówek;
- z rozbudowaną ofertą, aktywnymi mieszkańcami, ale jeszcze mało popularne – Czaple, Rościszewice, Krzydłina Wielka, Strupina, Potasznia, Henryków lubański, Sieroszowice, Dziadkowo, Ruda Milicka, Bukowice, Pierstnica, Miłosławice, Łazy;
- z opracowaną ofertą, ale słabo działające – Gościęcice, Bagno, Wierzowice Małe, Krosnowice, Osetnica, Bukowice;
- rozpoczynające swoją działalność, z opracowaną ofertą turystyczną, wśród których można wyróżnić wsie z widocznym dużym zapalem mieszkańców do działania (Chrośnica, Mała Wieś Górna, Mikułowa, Olszyna, Proszówka, Rębiszów, Raków,

Niedźwiedzice, Owiesno, Uciechów, Piława Dolna, Dobrocin, Miłkowice, Owiesno, Parchów, Konradówka) i w których już na początku nie wykazują oni większego zaangażowania (Płóczki Górne, Proszowa, Osola, Grudza, Jędrzejowice, Jodłownik, Kiełczyn, Książnica, Myśliszów, Nowizna, Ostroszowice, Roztocznik, Tuszyn, Włóki);

- bez wyraźnej oferty na zewnątrz – Stary Wielisław, Domanice, Wojcieszyn, Bagno, Pęgów, Kuraszków, Gołędzinów, Borówek, Proszowa, Rębiszów, Kołęda, Pierstnica, Dziewiętlin;
- skupiające swoje działania w jednym gospodarstwie (charakter zagrody edukacyjnej lub ekomuzeum), nieangażujące reszty wsi ani przestrzennie, ani personalnie – Kuźniczysko, Marcinowo, Bukowna, Rzeszówek, Pasternik; w niektórych wsiach wszystkie atrakcje i aktywność mieszkańców skupione są w jednym punkcie – Borówki, Lędzina, Mościsko, Czernikowice.

Poza atrakcjami, takimi jak warsztaty o różnej specjalności, w wioskach tematycznych często organizowane są imprezy cykliczne związane z tematyzacją wsi. Należą do nich **m. in.** Rościśławice, Rzeszówek, Henryków Lubański, Strupina, Pęgów, Gołędzinów, Kuraszków, Bagno, Osola, Mikułowa, Mała Wieś Górna, Pierstnica, Potasznia, Borówki, Domanice, Krzydłina Wielka, Gościęcice, Dziadkowo, Ruda Milicka, Duchowo, Krzydłina Wielka, Domanice (gm. Wińsko), Domanice (gm. Mietków).

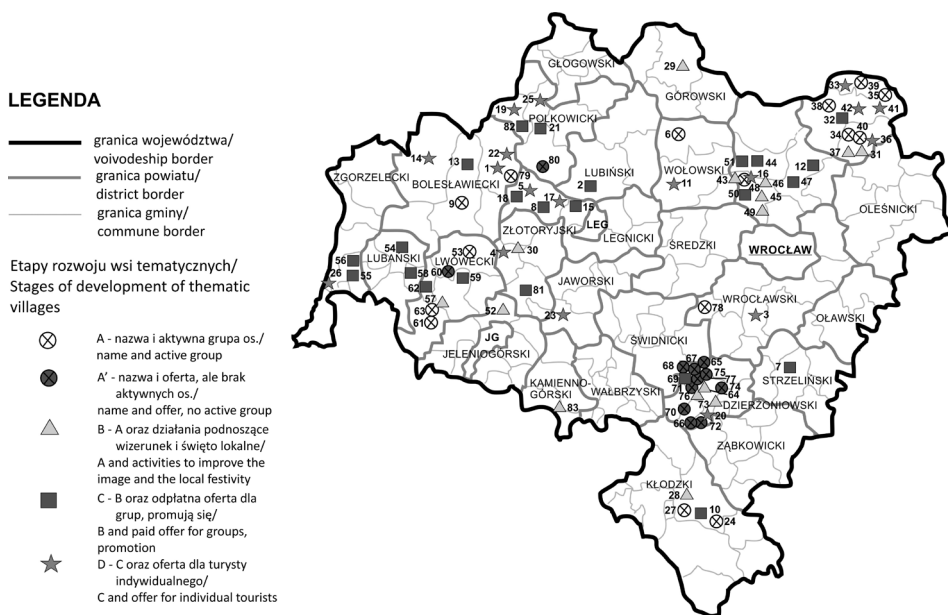
Etapy rozwoju wiosek tematycznych

Tworzenie wiosek tematycznych to proces, który najczęściej wymaga pomocy specjalistów (specjalistyczne warsztaty tworzone były w większości badanych miejscowości). Można go podzielić na kilka etapów:

- A – wioska posiada nazwę i ma grupę osób, która chce na bazie tego wprowadzać zmiany;
- A' – wioska posiada nazwę i ma opracowaną ofertę, ale brakuje grupy osób, która chce na bazie tego wprowadzać zmiany;
- B – typ A i posiada działania podnoszące wizerunek wsi, np. witacze, przystanki, związane z przyjętym kierunkiem rozwoju, część z tych wsi ma również święto lokalne;
- C – typ B oraz posiada „na telefon” odpłatną ofertę pobytową dla grup szkolnych/studyjnych, najczęściej promują się przez stronę internetową lub na facebooku;
- D – typ C oraz posiada ofertę pobytową dla turysty indywidualnego w formie samodzielnej (quest, ścieżka), jak i specjalnej („na telefon”), np. warsztaty rodzinne, muzeum itp.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że przebadane wioski tematyczne z Dolnego Śląska są obecnie na różnym etapie rozwoju (ryc. 2). Najwięcej, bo 27 wsi, jest na przyjętym etapie C i cechują się znacznym poziomem rozwoju, dokładnie obranym kierunkiem specjalizacji i posiadaniem odpłatnej oferty atrakcji dla zorganizowanych grup. Pozostałe wsie reprezentują w bardzo podobnej liczbie pozostałe etapy rozwoju (A – 13, A' – 12, B – 15, D – 18).

Ryc. 2. Rozmieszczenie wsi tematycznych wraz z etapami ich rozwoju

Location of thematic villages with the stages of their development

Źródło/Source: opracowanie własne / own elaboration.

Numeracja na mapie jak w opisie pod ryc. 1 / Numbering on the map as described in Fig. 1

Dyskusja

Powstawanie wiosek tematycznych jest w ostatnich latach zjawiskiem bardzo popularnym. Na Dolnym Śląsku mają one mocno zróżnicowany motyw przewodni. Czasami pomysł na specjalizację wydaje się wręcz oczywisty, sugeruje go np. nazwa miejscowości, jak w Chrzanowie – *Wiosce ostrego smaku* czy w Kołędzie – *Wiosce dobrych życzeń*. Również w miejscowościach, w których nadal pielęgnowane są tradycje upraw czy hodowla zwierząt, bądź kultywowane jest dawne rzemiosło i nadal są żywe tradycje, motyw na wieś tematyczną nasuwa się sam, np. Pierstnica – *Wioska truskawki*, Potasznia – *Wioska końska*, Chełmsko Śląskie – *Wieś tkaczy*. W wielu miejscowościach kierunek rozwoju nie jest jednak aż tak oczywisty i wymaga od mieszkańców znacznej inwencji twórczej i poszukiwania natchnienia w informacjach związanych z określeniem wyróżników krajobrazu wiejskiego (zarówno elementów historycznych, jak i współczesnych), a szczególnie wyróżnika wiodącego, który najtrafniej może przełożyć się na temat przewodni wsi (Niedźwiecka-Filipiak 2009, 2012), np. Sieroszowice – *Wioska odkrywców* czy Spytków – *Wieś czarów i magii*.

Opracowanie oferty bazującej na obranym motywie wiąże się bezpośrednio z dalszym sukcesem wioski. To pod szyldem wybranej nazwy tworzone są warsztaty o różnej specjalizacji (np. artystyczne, kulinarne, sportowe, edukacyjne), organizowane są święta lokalne, tworzone produkty lokalne itp. Istotne jest, aby także nowo powstałe obiekty czy zagospodarowanie terenów, a także system informacji przestrzennej były kształtowane w spójnym i harmonijnym kierunku. Szczegółowo opracowany program może stać się idealną ofertą

turystyczną integrującą mieszkańców wsi i dającą im możliwość dodatkowego zarobkowania na potencjalnych turystach. Często obrany kierunek specjalizacji, który opiera się na zajęciach edukacyjnych, wymaga najpierw od mieszkańców doszkalania się w danej tematyce, np. w Parchowie – *Wiosce nietoperzy*, liderzy przeszli specjalny cykl prelekcji ze specjalistami chiropterologami. Dzięki temu bez obaw mogą prowadzić warsztaty czy tworzyć ścieżkę edukacyjną, w których przekazywana wiedza będzie rzetelna i aktualna. Takich wsi, które zarabiają na przekazywanej przez siebie wiedzy, jest w regionie blisko 30, m.in. Konradówka – *Rogata wieś*, Miłkowice – *Wioska kolejarzy*, Pławna – *Wioska izerskich odkrywców*. W funkcjonowaniu wioski tematycznej istotny jest również udział turystów nie tylko jako biernych obserwatorów, ale jako aktywnych uczestników zachodzących zdarzeń. Stąd wiele wiosek oferuje w swoim programie warsztaty, w których można wykonać manualnie niewielkie dzieło plastyczne, wziąć udział w pieczeniu chleba, podpłomyków czy lokalnych, często tematycznych wyrobów kulinarnych. Na przykład w Niedźwiedzicach – *Wiosce bociana*, można samodzielnie wykonać:

- filcowego boćka (warsztaty szycia bociana i jego otoczenia z filcu);
- mozaikę z bocianem (warsztaty z tworzenia barwnej mozaiki bociana z kawałeczków liści, płatków, ziemi, kory, łądy, piórek);
- żerowisko bociana (warsztaty malowania naturą – tworzenia przy użyciu gleby, kwiatów, kory, trawy);
- bocianią pamiątkę (warsztaty tworzenia magnesów, pieczętek z logotypem bociana wsi tematycznej).

Ponadto jest możliwość udziału w warsztatach i grach związanych z bocianami:

- wykonanie bocianieją łąki – ma na celu poznanie i rozpoznawanie ziół, przygotowywanie masła ziołowego, pesto;
- bociani świat – warsztaty tworzenia słodkich witraży z ciasta kruchego i słodkich landrynek o kształtach flory i fauny oraz okazjonalne: święta Bożego Narodzenia, Wielkanoc itp.;
- bocianie sejmiki – warsztaty z tworzenia ciasta z lokalnych produktów;
- udział w grach terenowych, tzw. guestach (w Niedźwiedzicach nosi ona nazwę „Szlakiem gniazd bocianich w Niedźwiedzicach”).

Jak słusznie zauważa W. Idziak (2008), idea biznesu turystycznego zakłada, że turysta powinien coś przeżyć, coś zobaczyć i coś kupić. Dwa pierwsze elementy powinny być zapewnione przez oferowane atrakcje, które często przynoszą miejscowości dochód finansowy. Dodatkowo mieszkańcy wsi tematycznych mogą także zarabiać na sprzedaży własnych produktów, wytwarzanych w związku z obraną specjalizacją, np. we wsi Spytków – *Wsi czarów i magii* można zamówić lokalny produkt „gęś nadziewaną naleśnikami” z Listy Produktów Tradycyjnych. Mieszkańcy mogą także sprzedawać własne płody rolne, które na co dzień uprawiają lub hodują we własnych gospodarstwach. Taki pomysł realizowany jest we wsi Jędrzejowice – *Wiosce aktywnego wypoczynku*, gdzie przy nowo wybudowanej przystani rowerowej zlokalizowano stragan ze świeżymi warzywami i własnymi wyrobami mlecznymi.

Istotnym aspektem jest również rozpoznawalność miejscowości. Wieś tematyczna powinna być oryginalna, jedyna w swoim rodzaju, a jej tematyczność wyraźnie zauważalna w zagospodarowaniu wsi, m.in. w postaci elementów zdobniczych ustawionych we wsi, małej architektury, kolorystyki, konkretnego gatunku roślinności itp. (Podolska i Orzechowska-Szajda 2013). We wsi Czaple – *Wiosce piasku i kamienia* mieszkańcy mocno za-

dbali o aspekt wizualny swojej miejscowości i w harmonijny sposób kształtują jej atrakcje. W podobnym duchu zagospodarowane zostały tereny wspólne we wsi, a cały system informacji przestrzennej – drogowskazy, witacz, tablice informacyjne, plan miejscowości czy logo i strona internetowa – bazuje na jednej spójnej grafice.

Podsumowanie

Analizując wsie tematyczne, nie ulega wątpliwości, że są to miejsca coraz bardziej atrakcyjne pod względem turystycznym. Dostrzega się w nich także coraz większą dynamikę przemian przestrzeni wiejskiej, co z kolei odzwierciedla się w różnicowaniu działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Dzięki tym inicjatywom obszary wiejskie zyskują większe zainteresowanie również wśród samych mieszkańców, którzy zgodnie z ideą odnowy wsi coraz chętniej angażują się w rozwój swoich małych ojczyzn.

Na bazie przeprowadzonych analiz można wyciągnąć następujące wnioski:

- Zebrana bogata baza danych potwierdza, że wioski tematyczne na Dolnym Śląsku są w ostatnich latach bardzo popularnym zjawiskiem. Od 2008 r. powstało ich ok. 83, a w przeciągu zaledwie jednego roku (2016) ich liczba wzrosła prawie o 1/3.
- Porównując oferty prezentowanych wiosek, można zauważyć, iż w dużym stopniu bazują one na zasobach lokalnych i pielęgnują miejscową kulturę, dzięki temu dbają o charakter wsi wzorowany na tradycji. Daje to możliwość zachowania charakterystycznych elementów dziedzictwa kulturowego oraz utworzenia na ich bazie produktu turystycznego, który pomoże w dalszym rozwoju miejscowości.
- Aktywność wiosek tematycznych można oszacować poprzez atrakcje, jakie proponuje ona w opracowanej przez siebie ofercie. Zinventaryzowane wsie tematyczne posiadają w 90% płatną ofertę skierowaną głównie do grup zorganizowanych oraz w 20% ofertę bezpłatną dla turysty indywidualnego. Zapewnia to z jednej strony integrację mieszkańców – osób zaangażowanych w funkcjonowanie wioski, ale również biernych mieszkańców, którzy sami mogą uczestniczyć w odbywających się we wsi imprezach. Jest to również ożywienie gospodarcze miejscowości, możliwość dodatkowego zarobku.
- Specjalizacje wsi można zgrupować w 3 głównych kategoriach: 1) powiązane z materialnymi elementami krajobrazu wiejskiego, 2) powiązane z niematerialnymi wartościami wsi oraz 3) niepowiązane z krajobrazem wiejskim i zasobami miejscowości. Najczęściej inspiracje zaczerpnięte zostały z przyrody (21%).
- Obecnie wsie tematyczne są na różnym etapie rozwoju. Największy procent stanowią wsie posiadające nazwę tematyczną oraz grupę aktywnych osób, a także posiadające działania podnoszące wizerunek wsi związane z przyjętym kierunkiem rozwoju. Część z nich ma również święto lokalne, promuje się przez portale społecznościowe i posiada płatną ofertę pobytową „na telefon”.

Bibliografia

- Cichowska J.**, 2011, *Analizy i oceny SWOT przeprowadzone dla wybranych gospodarstw agroturystycznych województwa kujawsko-pomorskiego*, Infrastruktura i Ekologia Terenów wiejskich, 1, s. 164–171.
- Czapiewska G.**, 2012, *Wioski tematyczne sposobem na aktywizację gospodarczą i społeczną regionu*, Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae, 16, 1, Wydział Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce, s. 109–123.
- Duczowska-Matysz K.**, 2007, *Obszary wiejskie – przestrzeń problemów czy cywilizacyjna szansa Europy. Zmiany modelu rolnictwa europejskiego. Wzrost rangi wsi w Europie* [w:] M. Kłodziński, M. Błąd, R. Wilczyński (red.), *Odnowa wsi w integrującej się Europie*, IRWiR PAN, Warszawa, s. 19–36.
- Chigbu U.E.**, 2012, *Village renewal as an instrument of rural development: Evidence from Weyarn, Germany*, Community Development, 43, 2, s. 209–224
- Chojnacka-Oźga L., Oźga W.**, 2014, *Nowe spojrzenie na edukację przyrodniczą na przykładzie wybranych wiosek tematycznych w Polsce*, Studia i Materiały CEPL w Rogowie, 16, 38/1, s. 193–199.
- Dąbrowski P.J., Idziak W.**, 2008, *From desperation to inspiration – a creative idea that worked: Sierakowo-Hobbiton*, Master of Business Administration, March–April, 2 (92), Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie, Warszawa.
- Kłoczko-Gajewska A., Śpiewak R., Zarębski P.**, 2015, *Aktywizacja obszarów wiejskich w oparciu o produkty żywnościowe na przykładzie wsi tematycznych*, Turystyka Kulturowa, 12, s. 37–50.
- Idziak W.**, 2004, *O odnowie wsi*, Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa.
- Idziak W.**, 2008, *Wymyślić wieś od nowa. Wioski tematyczne*, Alta Press, Koszalin.
- Idziak W.**, 2009, *Zarządzanie przestrzenią wsi przez dodawanie jej wartości*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 12, Sosnowiec, s. 198–205.
- Idziak W.**, 2011, *Gospodarka kreatywna na wsi i kreatywne regiony*, Regionalny Kongres Kultury, Łódź 27–29.10.2011 (dostęp on-line: 14.04.2017).
- Idziak W.**, 2012, *Wieś w nowej gospodarce – wioski tematyczne*, [w:] B. Głuszak (red.), *Tam gdzie miejsca mają duszę. Model tworzenia miejscowości tematycznych*, Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych, Fundacja Biuro Inicjatyw Społecznych, Elbląg, Kraków, s. 6–12.
- Idziak W., Wilczyński R.**, 2013, *Odnowa wsi. Przestrzeń, ludzie, działania*, FAPA, Warszawa.
- Łebek-Obrycka A., Prokopowicz J.**, 2011, *Miejscowość tematyczna. Pomysł na lokalną aktywność i pracę. Miejsca z duszą. Wsie tematyczne Warmii i Mazur*, Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych, Elbląg.
- Niedźwiecka-Filipiak I.**, 2009, *Wyróżniki krajobrazu i architektury wsi Polski południowo-zachodniej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław.
- Niedźwiecka-Filipiak I.**, 2012, *Wyróżniki dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich*, Architektura Krajobrazu/Landscape Architecture, 2, 35, s. 38–48.
- Niedźwiecka-Filipiak I.**, 2016, *Krajobrazowy kontekst Sieci Najciekawszych Wsi na przykładzie wsi z Opolszczyzny*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 34, s. 103–116.
- Podolska A., Orzechowska-Szajda I.**, 2013, *Local initiatives – changing how rural areas are perceived*, Architektura Krajobrazu/Landscape Architecture, 2, s. 44–57.
- Podolska A.**, 2014, *Wioski tematyczne – współczesny sposób na rozwój obszarów wiejskich*, [w:] M.K. Leniartek (red.), *Nasze, nie nasze w turystyce*, Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu, Wrocław, s. 351–366.

- Podolska A., Niedźwiecka-Filipiak I.**, 2016, *Wpływ wsi tematycznych na wizualne aspekty krajobrazu wsi*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 34, s. 115–134.
- Szczepańska M., Wilkaniec A.**, 2017, *Rola zasobów krajobrazu kulturowego obszarów wiejskich w procesie odnowy wsi i rozwoju lokalnego na przykładzie Długiej Gośliny w województwie wielkopolskim*, Studia Obszarów wiejskich, 45, s. 85–104.
- Waciega S.**, 2011, *Przedsiębiorczość obywatelska w działalności wioski tematycznej*, Folia Pomer. Univ. Technol. Stetin., Oeconomica, 288 (64), s. 81–90.
- Warmińska M., Dąbrowska A.**, 2009, *Kreowanie produktu turystycznego na obszarach wiejskich na przykładzie działań Stowarzyszenia mieszkańców i przyjaciół wsi Zawady Elckie „Mukszy”*, [w:] P. Palich (red.), *Marka wiejskiego produktu turystycznego*, Wydawnictwo Akademii Morskiej, Gdynia.
- Wilczyński R.**, 2003, *Odnowa wsi perspektywa rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów wiejskich, Poznań.
- Wilczyński R.**, 2012, *Sieć najpiękniejszych wsi. Opracowanie eksperckie projektu – możliwości utworzenia sieci*, Opole, (http://www.dziedzictwosiopolskiej.pl/upload/users/krybak/files/opracowanie_koncepcji_najpiekniejszych_wsi_fina%C5%82.pdf) (dostęp on-line: 02.02.2018).
- Wilkin J.**, 2005, *O potrzebie i założeniach długookresowej wizji rozwoju wsi w Polsce*, [w:] K. Zawalińska (red.), *Rozwój obszarów wiejskich. Doświadczenia krajów europejskich*, IRWiR PAN, Warszawa, s. 45–56.
- Wilson O.J.**, 1999, *Village renewal and rural development in the former German Democratic Republic*, GeoJournal, 46, s. 247–255.
- Wolski O., Sykała Ł.**, 2016, *Zasoby lokalne, odnowa wsi i koncepcje rozwoju obszarów wiejskich. Próba teoretycznego ujęcia zależności*, Studia Obszarów wiejskich, 44, s. 21–38.

Źródła internetowe

- http://www.dorf-stadterneuerung.at/downloads/Studie_Themendoerfer_Brunnmayr.doc (dostęp on-line: 14.04.2017),
- <http://www.wioskizpomyslem.pl/> (dostęp on-line: 14.04.2017),
- <http://aktywni.barycz.pl/pages/wioski-z-pomyslem-11> (dostęp on-line: 14.04.2017),
- <http://www.krainawzgorz.pl/wsie-tematyczne> (dostęp on-line: 14.04.2017),
- <http://wioski.lgdpartnerstwoizerskie.pl/oferty-tematycznych-wsi-pogorza-izerskiego/> (dostęp on-line: 14.04.2017)
- https://pl-pl.facebook.com/pg/PSORW/about/?ref=page_internal (dostęp on-line: 06.02.2018)

Summary

In recent years, many Polish villages are searching for opportunities of development in the non-agricultural sector, basing upon regional natural or cultural resources. Increasingly, the idea does not affect only a single farm, but engages broader rural community, providing possibility to earn money and integrate. An idea implementing local resources is to develop an original offer that will drive the development of rural tourism, based on the concept of thematic villages. Creating a leitmotif of a village is an innovative way to stimulate rural economy and provide alternative sources of income for local inhabitants. Within the framework of a common project, local community learns

to cooperate, care for the village and jointly establish village's brand. The research presented in the article concerns about 80 villages of the Dolnośląskie Voivodeship, which have adopted a given theme to create individual tourist offer. The analyzes undertaken by the author are focused on the issues of establishing thematic villages in terms of their specialization, stage of development, variety of proposed offers or organization of cyclical events.